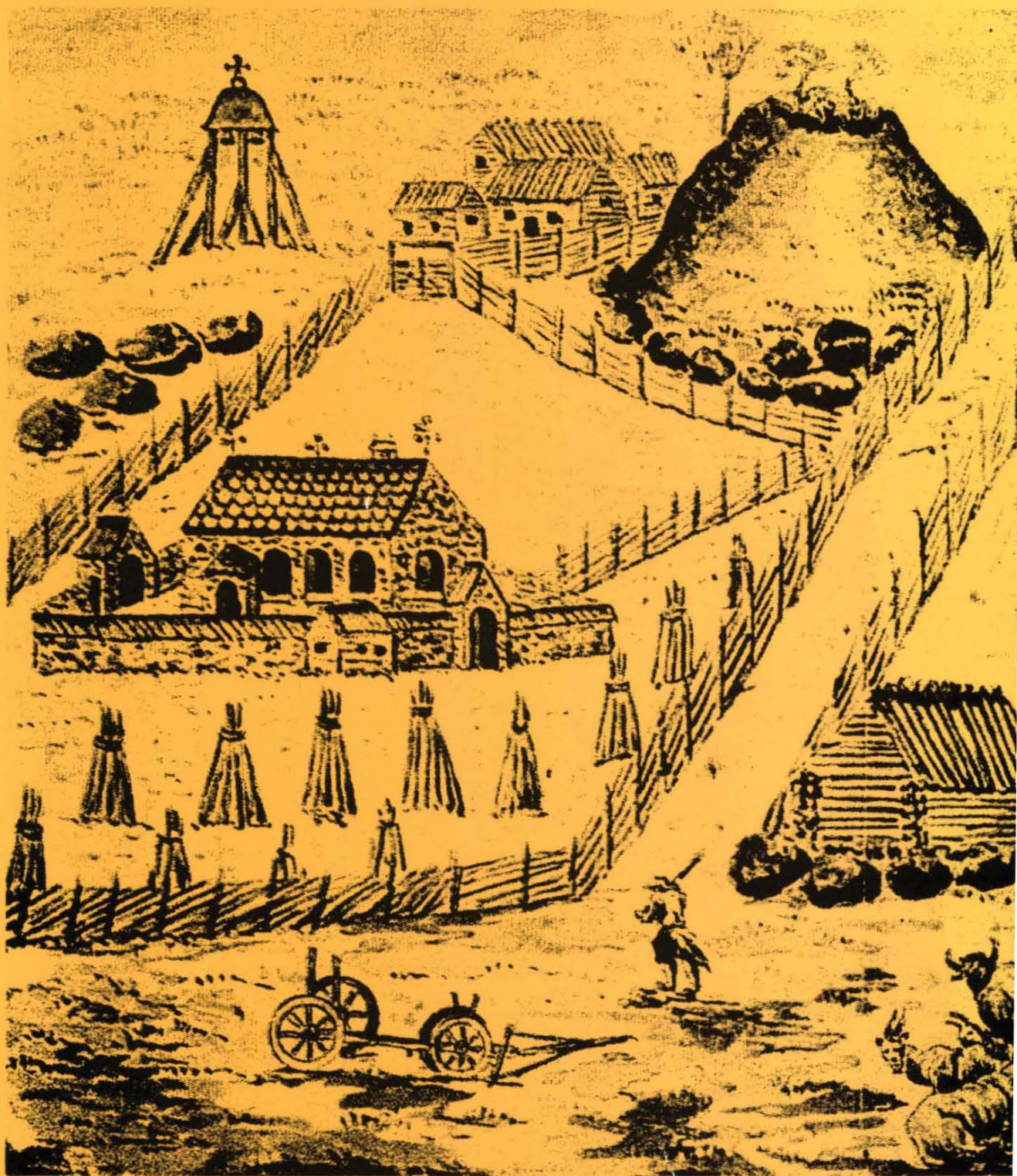

ARKEOLOGI I NORR 2

1989

ARKEOLOGISKA INSTITUTIONEN

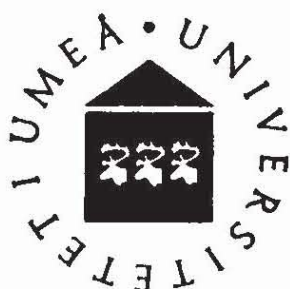
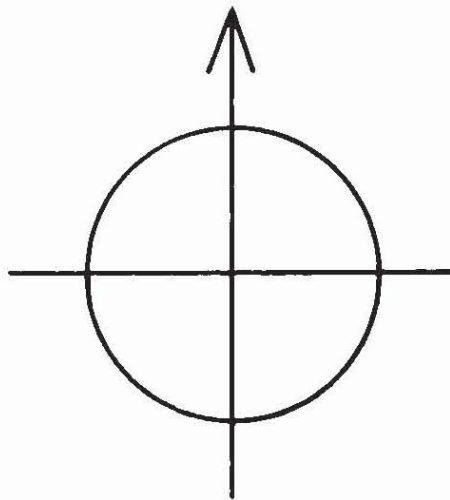
UMEÅ UNIVERSITET

ARKEOLOGI I NORR

2

1989

UMEÅ UNIVERSITET
Institutionen för arkeologi
UMEÅ UNIVERSITY
Department of Archaeology

Utgivare: Institutionen för arkeologi, Umeå universitet

Redaktör: Evert Baudou

Distribution: Institutionen för arkeologi,
Umeå universitet, S-901 87 Umeå, Sverige

Tryckt med bidrag från Humanistisk-samhällsvetenskapliga forsknings-
rådet, Stockholm

Figuren på omslaget återger en del av en akvarell av Olof Rehn, Kungl.
biblioteket, publicerad i Allhems bok om Hälsingland 1974.

ISSN 0284-558X

Printed in Sweden 1989 by

gotab 88028, Stockholm 1989

Innehållsförteckning

<i>Evert Baudou</i> Norrländ 1988; Om forntidens andliga och materiella liv	5
<i>Evert Baudou</i> Hög – gård – helgedom i Mellannorrländ under den äldre järnåldern	9
<i>Lars Liedgren</i> Bebyggelseutvecklingen i Forsa, Hälsingland, under den äldre järnåldern	45
<i>Jan Melander</i> Analys av lerklining från ett järnåldershus i Hälsingland	83
<i>Karin Viklund</i> Jordbrukskris i Norrländ i slutet av den äldre järnåldern?	95
<i>Anna-Karin Lindqvist</i> Att göra osynliga hus synliga	107
<i>Anders Wallander</i> Styresholmsprojektet	121
<i>Sven-Donald Hedman</i> Samiska metalldepåer och bosättningsmönster i Lappländ under vikingatid och äldre medeltid	137

Sven-Donald Hedman

Samiska metalldepåer och bosättningsmönster i Lappland under vikingatid och äldre medeltid

Hedman, S.-D. 1989. Samiska metalldepåer och bosättningsmönster under vikingatid och medeltid. (The Saami metal deposits and settlement pattern in Lapland during the Viking and Early Medieval Periods.) *Arkeologi i norr* 2:137–168.

Abstract

During the summer of 1987 the author carried out a survey of sites from the Late Iron Age and Medieval Period in the vicinity of seven known sites of Saami metal deposits in Lapland. Dwelling sites were found in all seven areas and they form the same pattern of settlement as in the areas around the lakes of Rackträsk and Östra Kikkejaur. Most of the datings fall within the Viking and Early Medieval Periods, which probably means that we have found the settlement pattern that can be related to the Saami metal deposits.

Sven-Donald Hedman, Silvermuseet, S-930 90 Arjeplog, Sweden.

1. Bakgrund

Sommaren 1983 inkom flera intressanta metallfynd till Silvermuseet i Arjeplog. En inbiten mineraljägare, Artur Vesterberg, hade vid sökande efter mineraler med metalldetektor i skogarna kring sjön Östra Kikkejaur i Arvidsjaur socken även påträffat många metallföremål. Vesterberg tog föremålen tillvara samt kontaktade dr Einar Wallqvist, Silvermuseets grundare och dåvarande museichef, och undrade om museet var intresserat av fynden. Givetvis var så fallet och föremålen lämnades in.

De föremål som Vesterberg lämnat in till museet spände över en vid tidsperiod, från vikingatid till 1700–1800-tal. Fynden fångade dr Wallqvists intresse och han införskaffade en metalldetektor för Silvermu-

seets räkning och anmodade mig att ta med detektorn till något lämpligt undersökningsobjekt.

När jag plockat hjortron på myrarna vid sjöarna Rackträsk och Delaure hade jag redan på 1970-talet påträffat härdar på de mot myren utskjutande moränuddarna. Härdarna framträdde som upphöjningar i terrängen, oftast med några stenar synliga. Det var främst p.g.a. de tidigare noterade härdarna jag förlade min undersökning till detta område hösten 1983. Undersökningen gav genast resultat. Flera föremål hittades och framförallt påträffades många anläggningar, främst härdar. Vid den första inventeringen fann jag ett 25-tal härdar. Innan hösten var slut var ett sextiotal härdar påträffade. Metallföremålen indikerade en liknande datering som fynden vid Östra Kikkejaur i Arvidsjaur socken.

Vid inventeringen vid Rackträsk noterade jag att de flesta föremålen framkom i anslutning till härdar, alltså var det fråga om bosättningar. När Artur Vesterberg gjorde sina fynd var hans målsättning att hitta mineraler och därför noterade han inte fyndsammanhanget. Det visade sig sedan vid de arkeologiska undersökningarna vid Östra Kikkejaur att de flesta fynden även här låg i anslutning till härdar på boplatser.

Det påträffade arkeologiska materialet var främst metallföremål och härdar. Metallfynden indikerade att områdena vid Östra Kikkejaur och Rackträsk nyttjats under tiden ca 800–1800-talet. 1984 utfördes den första regelrätta arkeologiska undersökningen vid Rackträsk (Bergman Hennix 1984). Undersökningarna bestod av inventering och utgrävning. Ett samarbete inleddes mellan Silvermuseet och den arkeologiska institutionen vid Umeå universitet, vilket innebar att institutionen skulle utföra de arkeologiska undersökningarna. Institutionen genomförde en seminariegrävning vid Rackträsk 1985 (Bergman 1985) och vid Östra Kikkejaur 1985 (Mulk 1985), där den fortsatte 1986 (Liedgren 1986). Undersökningarna vid Rackträsk avslutades 1986 med inventering och utgrävning. I Rackträskområdet hade då registrerats drygt 200 härdar inom ett 3 km² stort undersökningsområde.

2. Forskningsprojektet

Fynden från inventeringar och utgrävningar knöt an till föremålen i de välkända samiska metalldepåerna. Det låg nära till hands att koppla samman de två kategorierna av fynd. I januari 1987 inlämnade professor

Evert Baudou en ansökan till Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet om bidrag till ett forskningsprojekt. Sammanfattningen lyder:

”Det nu befintliga arkeologiska källmaterialet i övre Norrland tillhör två strukturer som ännu inte kopplats samman. De välkända depåerna av metallföremål från ca 1000–1350 återspeglar i första hand ideologi och ekonomi/handel. De sedan tre år av Umeå-institutionen undersökta boplatserna från vikingatid och äldre medeltid i Arjeplog–Arvidsjaur ger kunskap om bosättningsmönster och näringar. Genom att knyta samman de två stora fyndkomplexen skulle man få en helhetsuppfattning om kulturförhållandena i det inre av övre Norrland vid övergången förhistorisk-historisk tid som vi ännu saknar. För att nå detta mål behövs först ett *pilotprojekt* som genom en systematisk fältinventering runt depåfynden ger en sammankoppling av depåer och bosättningsmönster. Resultatet skall ligga till grund för problemställningarna i ett senare projekt, med mindre utgrävningar av samma slag som de redan genomförda i Arjeplog och Arvidsjaur.”

Pilotprojektets fältarbete genomfördes 1987 av författaren till denna uppsats. Uppsatsen kommer att behandla resultaten från inventeringen med utgångspunkt från undersökningarna vid Rackträsk och Östra Kikkejaur. Jag deltog under de tre säsonger undersökningarna vid Rackträsk varade samt en säsong vid Östra Kikkejaur.

3. Problemställningen

De samiska metalldepåerna har behandlats ingående i ett flertal arbeten (Hallström 1932, Serning 1956, Manker 1957, Fjellström 1962, Zachrisson 1984). Föremålen har varit det primära och forskningen har varit inriktad på föremålens proveniens och ålder samt vilken etnisk grupp som nedlagt föremålen. Vid dokumentationen av metalldepåerna har de i allmänhet studerats som isolerade företeelser.

Undersökningarna av boplatserna i Arjeplogs och Arvidsjaur socknar hade påvisat ett tydligt bosättningsmönster inom respektive områden under vikingatid och medeltid. Då detta bosättningsmönster tillhör samma tid som metalldepåerna, så blev den övergripande frågeställningen: Finns det ett kulturellt samband mellan det iakttagna bosättningsmönstret och de samiska metalldepåerna?

Med utgångspunkt från det arkeologiska materialet från Rackträsk och Östra Kikkejaur menar jag att om ett liknande bosättningsmönster

påträffas nära de samiska metalldepåerna så är sannolikheten stor att ett samband föreligger mellan dessa två fyndkomplex. Fältarbetet 1987 inriktades på att lokalisera boplatser i nära anslutning till depåerna. Bosättningsmönstret skulle indikeras av:

1. Enbart härdar eller härdar i kombination med kokgropar eller fångstgropar.
2. Härdarna ska förekomma i större eller mindre grupper.
3. Boplatserna ska finnas i miljöer och topografiska lägen som liknar boplatserna vid Rackträsk och Östra Kikkejaur.

Som en indikation på de samiska metalldepåernas samhörighet med boplatserna i tid ska föremålen i metalldepåerna även förekomma på boplatserna.

4. Den tidigare forskningen

4.1. *De samiska metalldepåerna*

Tolv samiska metalldepåer är kända. Den senaste upptäcktes 1963 (Zachrisson 1984:1). De är alla belägna i övre Norrlands inland och fjälltrakter. Pålnuvuoddo som är den nordligaste av metalldepåerna är belägen en kilometer in på norskt område. Depåerna brukar dateras till 800–1300-tal. Fyndmaterialet utgöres av metallföremål samt horn och ben främst från ren. Metallföremålen är olika smyckeformer, mynt, pilspetsar m.m. Smyckeformerna är dels av sannolikt samisk tillverkning, dels av annat ursprung, främst östliga typer. De flesta av mynten är nordvästeuropeiska (Serning 1956).

De samiska metalldepåerna har bearbetats av flera arkeologer och etnologer. Gustaf Hallström var den förste som skrev om metalldepåerna i en mindre artikel (1932). Han hade själv utfört arkeologiska undersökningar vid fyndlokalerna och daterade metalldepåerna till 900–1200-tal. Han tolkar dem som samiska offerplatser.

Inga Serning behandlar fyndmaterialet ingående i sin doktorsavhandling "Lapska offerplatsfynd från järnålder och medeltid" (1956). Arbetet omfattar främst föremålens härledning och datering. Redan i titeln på avhandlingen ger hon en tolkning av materialet. Serning daterar huvuddelen av fynden till 1000–1100-tal.

Manker gör i sitt arbete "Lapparnas heliga ställen" (1957) en etnolo-

gisk studie och inventering av kända och ej tidigare kända offerplatser. Över 500 offerplatser registrerades, däribland elva av metalldepåerna. Även Manker tolkar depåerna som samiska offerplatser.

I sin etnologiska avhandling, "Lapskt silver", tar också Phebe Fjellström (1962) upp fyndmaterialet i de samiska metalldepåerna. Fjellström riktar kritik mot Sernings tolkning och menar att det går att skilja mellan genuina samiska offerplatser med övervägande renhorn och ben och de metallrika offerplatserna, även om det ej finns skillnader i den yttre karaktären (undantag Gråträsk). Skillnaden ligger i metallrikedom där de metallfattiga är äkta samiska offerplatser. Fjellström finner att endast tre av Sernings platser är riktiga offerplatser: Pålnuvuoddo, Skerfe och Vidjakuoika. De smyckeformer med nål som finns i metalldepåerna, t.ex. fibulor, hästskoformiga spännen, ovala spännbucklor är enligt Fjellström ett bevis för att de ej är samiska offerplatser, därför att det ej finns etnologiskt belagt att samer använder smycken med nål. Istället menar Fjellström att dessa smyckeformer tillhör den karelska kvinnodräkten och att det är kväner som nyttjat metalldepåerna som handelsupplag. "Platserna för deras upplag, deras handelscentra böra under den totala ödemarkens tid ha legat på lätt igenkännliga ställen och helst på sådana platser där samerna inom respektive 'distrikt' sedan gammalt samlats, dvs. på deras största kultplatser" (Fjellström 1962:251). Fjellström påpekar även de västliga inslagen framför de östliga.

I avhandlingen "De samiska metalldepåerna år 1000–1350" tar Inger Zachrisson (1984) upp samma problem med härledning, datering och om det är offerplatser eller ej. Utgångspunkten är fyndmaterialet och då främst föremålen från Gråträsk och Mörträsk. Mörträskfyndet tolkar Zachrisson som en handelsmans depå. Fyndet i Gråträsk tolkas som en tjuvgömma, bestående av metallföremål från plundrade offerplatser, förmodligen stulna av en icke-same. De övriga metalldepåerna tolkas som samiska offerplatser, en del eventuellt i kombinationen offerplats/-boplats eller enbart boplats. Fynden dateras till 1000–1350. Vissa enskilda föremål i Gråträskfyndet daterar Zachrisson till 700–800.

4.2. *Bosättningsmönster*

Forskningen i övre Norrland har under de tre senaste decennierna dominerats av tre projekt: Nordarkeologi under ledning av Hans Christiansson, Norrlands Tidiga Bebyggelse under ledning av Evert Baudou och Margareta Biörnstad samt Luleälvprojektet. Ur Luleälvprojektet framkom ett antal arbeten om bosättningsmönster i övre Norrland, framför allt Lars Forsbergs avhandling "Site variability and settlement patterns" (1985). Avhandlingen tar upp bosättningsmönster vid Lule och Ume älv under perioden 1500 f.Kr. – Kr.f. Under den angivna tidsperioden fanns det rörliga fångst-samhällen som hade sina givna territorier. Inom sitt territorium flyttade man mellan två basläger. Ett fanns i skogsområdet och utnyttjades under vinter, vår och försommar. Det andra fanns i förfjällsområdet och dit flyttade man under sensommar och höst. I anslutning till baslägren fanns olika aktivitetslokaler för specialiserade uppgifter, t.ex. jaktstationer. Mellan de två baslägren fanns så kallade transitoboplatser, där en större grupp av människor under en kortare tid på året träffades. Transitoboplatserna var belägna i skogslandet och lokaliserades till goda laxfiskeplatser (Forsberg 1985 och 1988).

Inga-Maria Mulk (1983) skriver i en artikel om samiska vinterbycentra inom Lule älv dal från järnålder till nutid. Vinterboplatserna förändras över tid. Under järnåldern är boplatzlämningarna relativt enhetliga p.g.a. ett likartat resursutnyttjande. Lämningarna karaktäriseras av fångstgropssystem, ovala och rektangulära härdar med stenpackning, ovala och något nedsänkta kåtatomtningar, offerplatser, gravar och kokgropar. Boplatserna är belägna på torra hedmarker i skogsmiljö vid större vattendrag. Under 1400–1600-talet sker en övergång från fångst-samhälle till rennomadism. Kåtatomtningarna uppträder då parvis eller enskilt och omges av en svagt synlig och smal vall. Härdarna är ovala med stenpackning. Från 1600–1900 är boplatserna belägna vid för renhjordarna lämpliga vinterbetesområden. Härdarna är ovala och utan stenpackning, bostaden utgörs av kåtor med tältduk.

De så kallade stalotomterna har varit föremål för ett flertal tolkningar. Utbredningsområdet för stalotomterna är övre Norrlands fjälltrakter och de dateras till vikingatid och medeltid (Baudou 1981:143). De förekommer gruppvis. Tomterna är runda-ovala och har oftast en härd i centrum. Bottenplanet är försänkt och har en omgivande vall.

Manker menar att det är samiska lämningar och att ovanpå den omgivande vallen ska en bågstångskåta ha varit placerad. De var säsongsboplatser vid renens sommarbetesland (Manker 1960:285). En annan tolkning framför Rolf Kjellström, som anser att stalotomterna var torvhus och att de brukats av folk som har sitt ursprung i den ”nordiska kulturen” (Kjellström 1983:231). Den befolkning som nyttjade stalotomterna hade sina permanenta boplatser på den norska sidan. Han menar att det finns likheter i byggnadssättet hos stalotomterna och det nordiska järnåldershuset. Utifrån ¹⁴C-dateringar konstaterar han att stalotomterna tagits i bruk vid mitten av 1000-talet. En åsikt som framförts av Evert Baudou är att det är frågan om kåtagrunder efter norska sjösamer. Av betydelse för den tolkningen är närheten till norska kusten samt likheten med de på norska sidan belägna gammetufterna (Baudou 1981:145).

Inger Zachrisson har i sitt arbete ”Lapps and Scandinavians” (1976) i serien Early Norrland tagit upp problemet vad som är samiskt och icke samiskt. Hon har granskat fem boplatser som tolkas som samiska från 1500-talet och framåt. Därefter har jämförelser gjorts med lösfynd, samiska gravar och de samiska metalldepåerna. Hon ställer frågan om det inte går att spåra samiskt material tillbaka till århundradena e.Kr.

Rackträskarbetena som pågick 1984–86 med Ingela Bergman som undersökningsledare omfattade ett undersökningsområde på 3 km² (Bergman 1988). Drygt 200 härdar påträffades. Syftet med undersökningarna var att studera den rumsliga spridningen av boplatslämningarna. Ett tidigare känt fångstgropssystem löper mellan sjöarna Dellaure och Rackträsk i riktning SV–NÖ. På 1940-talet gjordes ett anmärkningsvärt fynd på västra sidan av sjön Rackträsk. Vid lågvatten hittades en enkelskalig spännbuckla av vikingatida typ. I samband med vägbyggnationer utfördes 1971 exploateringsundersökningar av två fångstgropar samt fem härdar (Walukiewicz 1974). Boplatserna tolkas som samiska bosättningar (Bergman 1988:141). Bosättningsmönstret vid Rackträsk visar likheter med den samiska ”sitan”. En sita kunde bestå av tre till fem kärnfamiljer, ibland fler, som flyttade tillsammans och bosatte sig på vissten där kåtorna uppfördes intill varandra. Även härdarnas konstruktion med de ibland förekommande större uppläggningsstenarna på ena kortsidan har likheter med den samiska ”arran” (Bergman 1988:142). Fyndmaterialet pekar på en datering från vikingatid fram till 1800-tal. Dateringarna bekräftas också av de fem ¹⁴C-prov som tagits. En datering är

t.o.m. så tidig som ca 240 e.Kr., kalibrerat värde.

Undersökningarna av boplatser vid Östra Kikkejaur 1985–1986 har gett ett liknande resultat som vid Rackträsk. Härdarna och bosättningsmönstret visar på en samisk bosättning från vikingatid och medeltid. En av boplatserna vid Guoronjarka hade påvisats av A. Vesterberg, som bl.a. fann en järnyxa där. Vid den arkeologiska utgrävningen hittades även fragment av täljstenskärl (Mulk 1985). Forskningsprojektet Nordarkeologi hade genomfört inventering i Östra Kikkejaurområdet men ej påträffat den nu undersökta boplatzen. Däremot hade Nordarkeologi registrerat en lokal ca 200 m NÖ om platsen för seminariegrävningen.

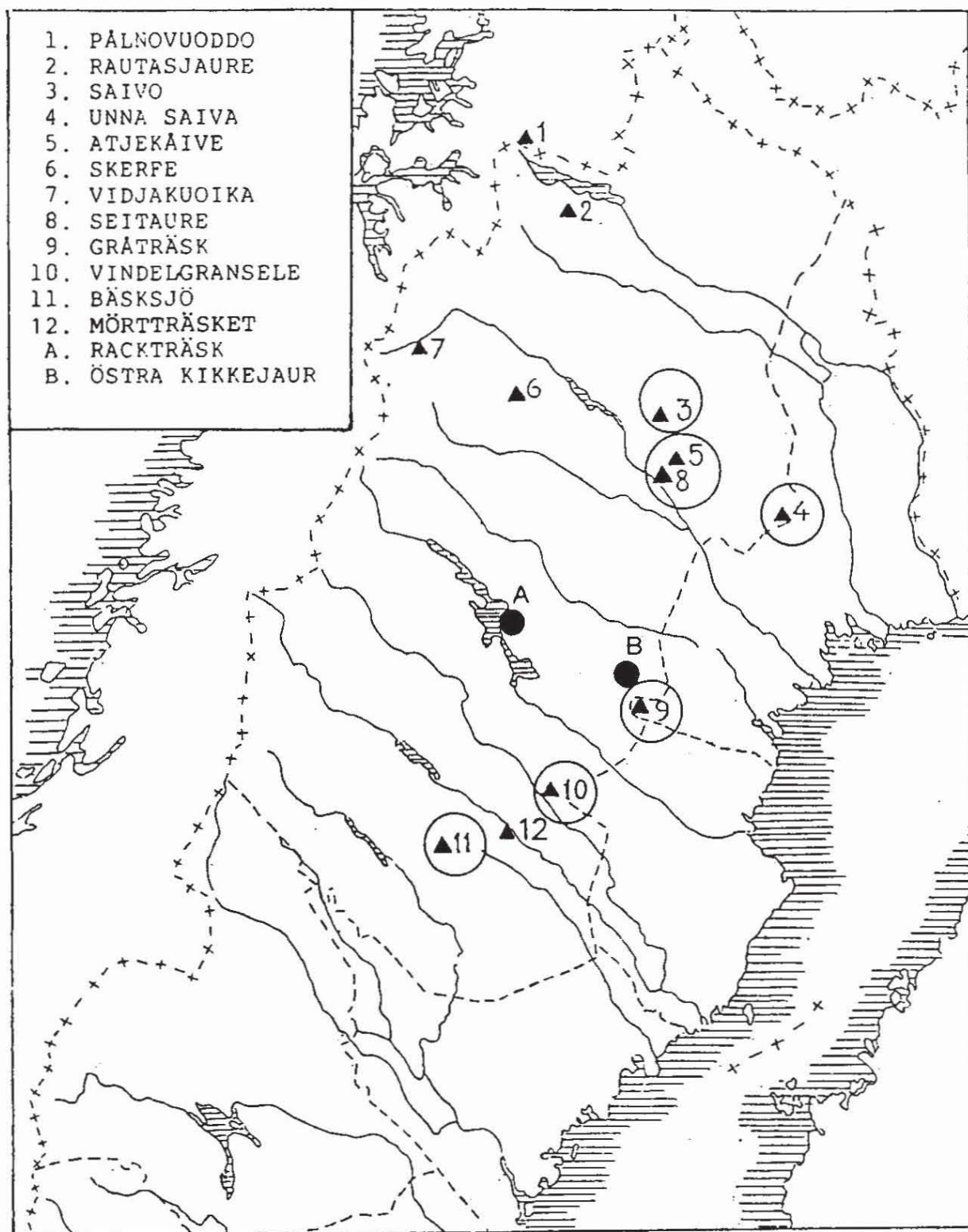
5. Fältinventeringen 1987

5.1. Metod

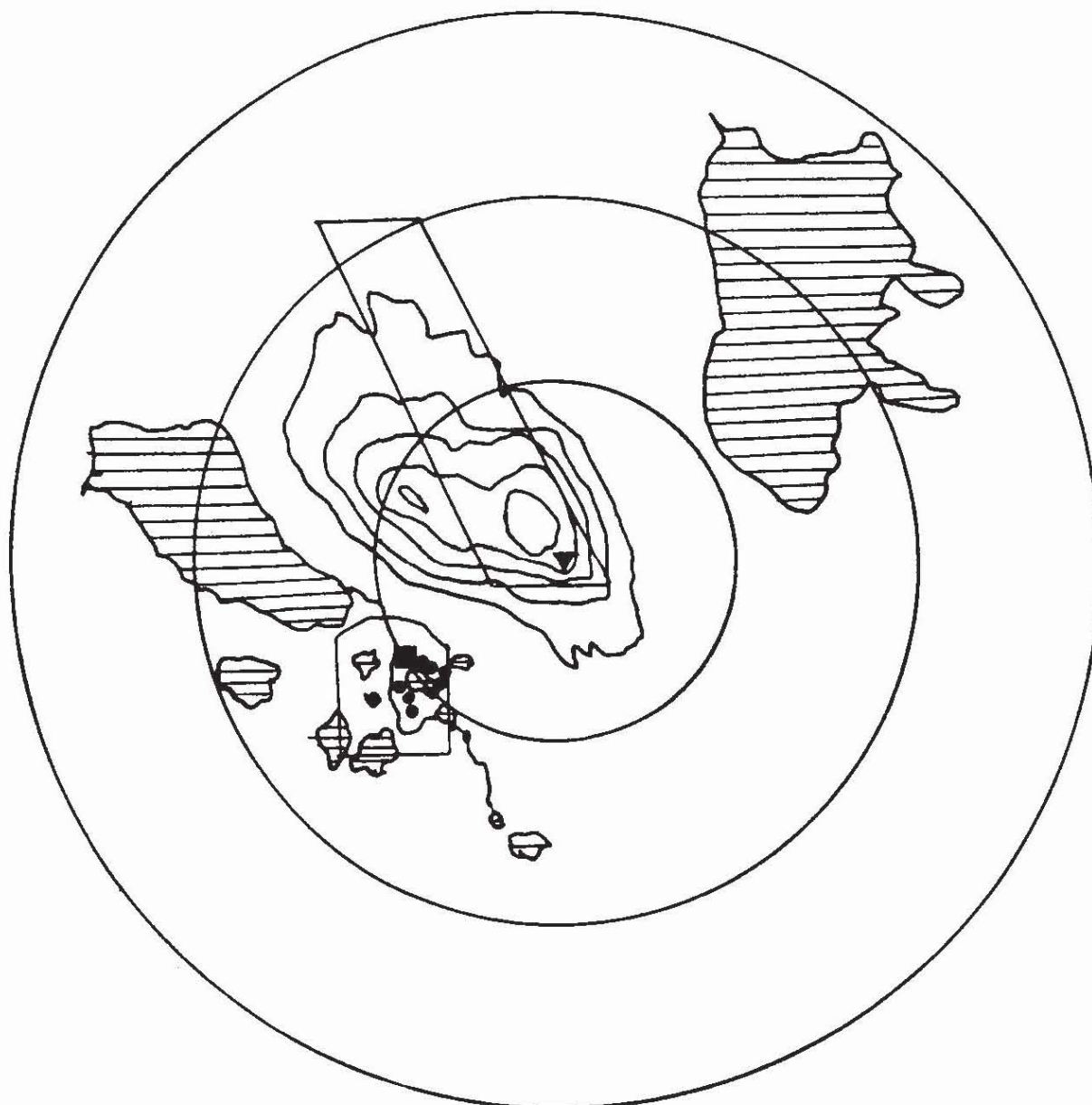
Vid uppläggningsarbetet utgick jag från att av de tolv kända metalldepåerna skulle de som ligger i liknande miljö som boplatserna vid Rackträsk och Östra Kikkejaur bilda utgångspunkt för inventeringen. Detta innebär att de utvalda depåerna skulle vara belägna i skogsområdena i övre Norrlands inland. De metalldepåer jag ansåg hade dessa förutsättningar var åtta stycken. Av tidsskäl fick jag utesluta en och följande sju valdes för inventeringen: Saivo, Atjekåive, Unna Saiva, Seitaure, Gråträsk, Vindelgransele, Bäksjö (fig. 1).

Innan fältarbetet började studerade jag kartor över respektive metalldepå och utsåg lämpligt undersökningsområde. Topografiska kartan och vegetationskartan användes. Utgångspunkten var metalldepån och jag antog att inom en radie av fem kilometer från depån skulle finnas lämningar som indikerade boplatser (fig. 2). Inventeringen utfördes genom punktinsatser inom den antagna avgränsningen på kartbladen. Målsättningen var att först lokalisera en lämplig miljö för bosättning och att hitta denna miljö så nära metalldepån som möjligt, helst inom en kilometers radie. Förhoppningsvis skulle indikationer på boplatser komma inom detta undersökningsområde om de antagna förutsättningarna för bosättningar fanns. Det bör även tilläggas att tips från allmänheten på berörda platser varit till stor hjälp. Geografiskt är det en stor spridning mellan de sju metalldepåerna. Avståndet mellan den nordligaste belägna, Saivo i Gällivare socken och den sydligaste belägna, Bäksjö i Vilhelmina socken, är ca 50 mil.

Fig. 1. Karta över offerplatsbynden enligt Serning 1956:16. Områdena runt de markerade offerplatserna inventerades 1987. Offerplatsen vid Mörtrträsket och boplatssområdena vid Rackträsk och Östra Kikkejaur är också angivna.

Fig. 2. Exempel på hur inventeringsarbetet förbereddes. Runt offerplatsen vid Atjekåive drogs cirklar med radien 1–3 km. Det inventerade området och de registrerade lokalerna är markerade.

Vid planeringen av inventeringsarbetet var två faktorer avgörande, tiden och lokalkännedomen. Jag måste snabbt kunna avgöra var de lämpligaste områdena för bosättning fanns. Genom att applicera bosättningsmönstret från Östra Kikkejaur och Rackträsk på respektive undersökningsområde gick det att utesluta områden som ej var relevanta för inventeringen. I mån av tid testades även områden som ej stämde överens med bosättningsmönstret.

5.2. Undersökningsområden

Fältarbetet inleddes alltid med att först lokalisera metalldepån och fortsatte sedan med att försöka påträffa boplatserna. Eftersom metalldepåerna var avgörande för vilka undersökningsområden som skulle inventeras så benämner jag respektive områden efter metalldepån. Tabell 1 anger antalet registrerade lämningar. Inga boplatslämningar har tidigare påträffats i närheten av metalldepåerna.

Tabell 1. Registrerade anläggningar.

Metalldepåer	Härdar	Kokgropar	Fångstgropar	Lappvall
Saivo	12	1		
Atjekåive	7	1		
Unna Saiva	6	1		
Seitaure	11		5	
Gråträsk	10	2+1?	5	
Vindelgransele	22	1		
Bäksjö				1

De registrerade lokalerna uppvisar ett likadant bestånd av anläggningar som vid Rackträsk och Östra Kikkejaur. Bäksjö skiljer sig från de övriga såtillvida att här registrerades enbart en lappvall. Den skillnaden beror troligen främst på inventeringstekniska problem p.g.a. svårinventerad terräng.

5.2.1. Saivo, Gällivare sn, Lappland (fig. 3-4)

Metalldepån är belägen söder om berget Dundret, ca 10 km från Gällivare. Fyndplatsen utgörs av en flack holme i NV delen av sjön Saivo. Holmen avskiljs från fastlandet av ett grunt sund, ca 20 m brett. I mitten av sundet är ytterligare en mindre holme. Holmen med offerplatsen börjar med en smal ås med tät vegetation, efter 30 m blir holmen bredare. Holmens bredaste mått är 15 m och efter den smala åsen är den 30 m lång. Vegetationen är tuvig torr myrmark som domineras av högvuxet ris samt fjällbjörk. Sjön omges i NV av ett vidsträckt myrområde.

Vid inventeringstillfället 1987 fanns två stenar sekundärt uppställda på holmens SSÖ del. Form och läge gör att de kan tolkas som seitar. Stenarna är naturformationer som skapats genom vattenerosion. Vid en av stenarna låg två sentida mynt. Varken Hallström eller Manker nämner någonting om dessa seitar i sina arbeten.

Undersökningsområdet är beläget VNV om sjön Saivo. Det utgörs av en hög moränås

Fig. 4. Saivo. Holmen där metalldepån är belägen, från N. Fynden gjordes på holmens SSÖ del. Foto S.-D. Hedman 1987.

som sträcker sig i riktning NV-SÖ. I NNÖ avplanar åsen med myrmark. Här övergår terrängen till vidsträckta myrstråk med inslag av mindre tjärnar. På de avplanande partierna av moränåsen registrerades ett flertal boplatsslämningar. Vegetationen utgörs här av barrskog av lavristyp. Boplatserna är belägna inom avståndet ca 1-3 km NV om metalldepån.

De registrerade anläggningarna utgörs av tolv härdar och en kokgrop.

5.2.2. Unna Saiva, Gällivare sn, Lappland (fig. 5)

Metalldepån låg vid två stenblock, på en mindre udde i VSV delen av sjön Unna Saiva (Lillsaivis). Sjön är belägen norr om Stour Saiva (Storsaivis), som är den större av de bägge sjöarna. De två stenblocken skjuter ut i vattnet, men är landfasta. Det inbördes avståndet mellan blocken är 2 m i NNV-SSÖ. Terrängen intill fyndplatsen består av fast myrmark med inslag av torrare partier i anslutning till stenblocken. Huvuddelen av fynden är gjorda på den landfasta delen intill de bägge stenblocken samt ovanpå det NNV stenblocket.

Ett område väster om metalldepån inventerades men inga lokaler framkom, troligen beroende på svårinventerad terräng. Vegetationen utgjordes av ett väl slutet fältskikt med

främst mossor och bärris samt tät barrskog. I stället utsågs ett nytt område för inventering. Det är beläget en kilometer söder om byn Storsaivis och 3 km söder om metalldepån. Här registrerades ett flertal anläggningar som indikerade boplatser. Anläggningarna påträffades intill en mindre myr och vid en tjärn. Terrängen är småkuperad med inslag av myrstråk. Vegetationen utgörs av barrskog av lavristyp.

De registrerade anläggningarna utgörs av sex härdar och en kokgrop.

5.2.3. Atjekåive, Gällivare sn, Lappland (fig. 6)

Metalldépån är belägen 17 km väster om Nattavaara, på sydsidan av berget Atjekåive nära bergets högsta punkt. Fyndplatsen ligger vid ett klippöverhäng som bildar en mindre

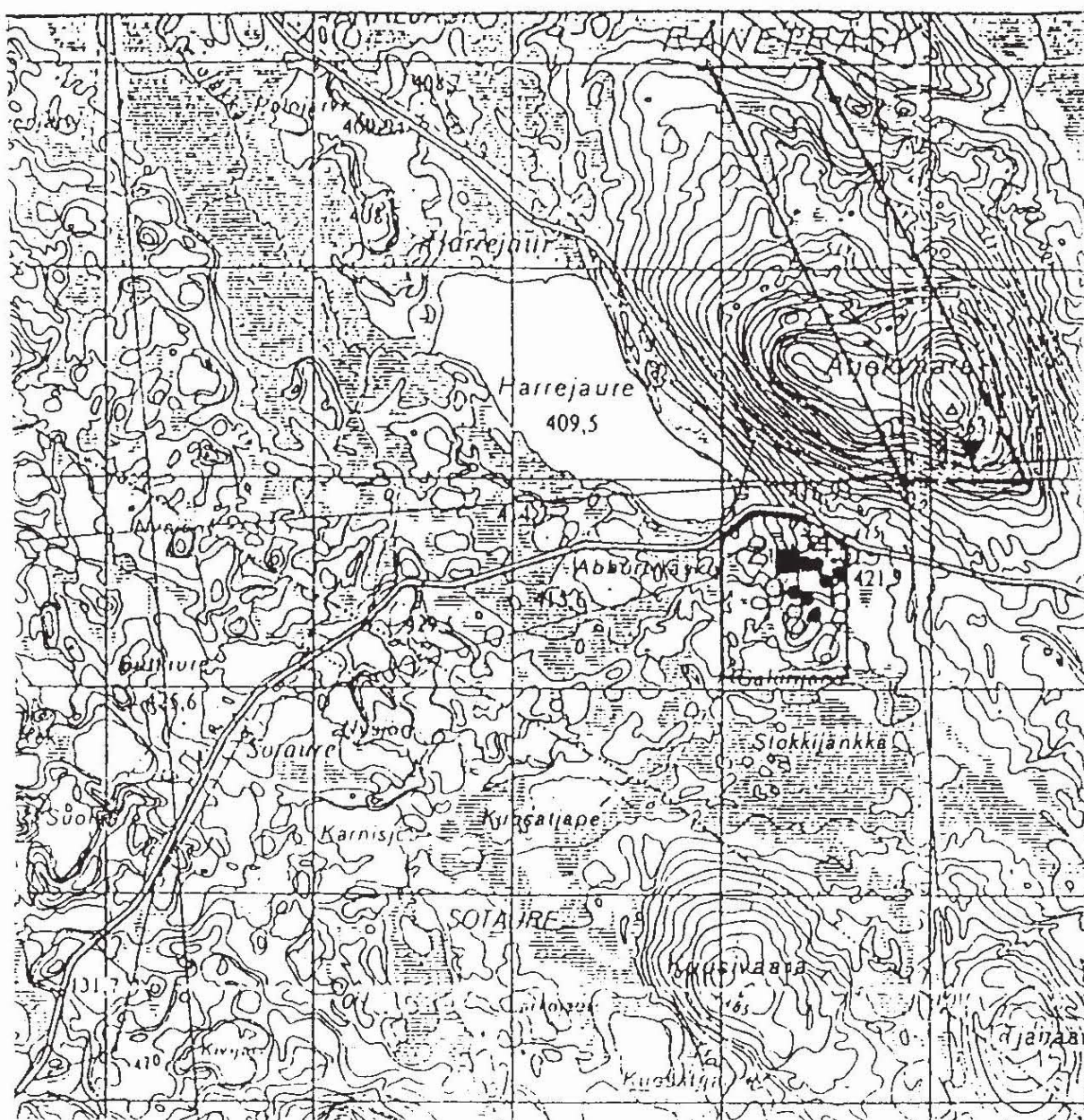

Fig. 6. Atjekåive. Översiktskarta över de inventerade områdena med registrerade lokaler. Skala 1:50 000.

avsats i rasbranten. Klippöverhänget sticker ut 1,1 m från fast berghäll och är 3 m brett. Det består av två skiktade stenhällar 0,5 m tjocka. Höjden mellan markytan och underkanten av överhänget är 1,5 m. Den fasta berghällen är vittrad med djupa sprickor horisontalt och vertikalt. I sprickorna ska de flesta av metallföremålen ha varit placerade. Den omgivande terrängen består av blockrik moränmark. Vid inventeringstillfället 1987 fanns mindre hornfragment på markytan under klippöverhänget.

I anslutning till metalldepån och på norra sidan av berget inventerades ett mindre område. Terrängen är kuperad och består till stora delar av storblockig moränmark. Inga indikationer på boplatser framkom. Ett nytt undersökningsområde utsågs. Det är beläget ca 800 m SV om metalldepån. Här är terrängen flack med ett flertal mindre sjöar och små myrstråk. Vegetationen utgörs av barrskog av lavrystyp. På moränryggarna intill en av de mindre sjöarna framkom ett flertal boplatssindikerande anläggningar.

De registrerade anläggningarna utgörs av en kokgrop samt sju härdar.

5.2.4. *Seitaure, Jokkmokks sn, Lappland (fig. 7)*

Metalldepån är belägen på en utskjutande udde i sjön Seitaures SV del. Udden är en smal moränås och den sträcker sig 45 m ut i sjön. Den avslutas av ett bredare och flackare parti. I anslutning till uddens spets finns ett större stenblock som är landfast och skjuter ut 2 m i sjön. Udden är beväxt med bärris och blandskog. Den omgivande terrängen består av myrmark. Fynden gjordes intill stenblocket. Namnet på udden är Passennjarka, ett samiskt namn som betyder "den heliga udden".

Ett område inventerades VNV om byn Högrträsk samt på södra sidan av sjön Seitaure. På norra sidan av sjön inventerades ett mindre område. Terrängen är kuperad med inslag av små sjöar och myrstråk. Vegetationen utgörs av barrskog av lavrystyp. Flera boplatssindikerande anläggningar registrerades inom 0,5-1,5 km från metalldepån.

Ytterligare ett undersökningsområde utsågs 3 km norr om metalldepån, vid sjön Låisa. Här påträffades ett antal anläggningar söder om en mindre sjö och norr om Låisa. Vegetationen utgörs av barrskog av lavrystyp. 800 meter norr om de registrerade anläggningarna löper ett tidigare registrerat fångstgropssystem. Det utgörs av fem gropar och sträcker sig i VSV-ÖNÖ mellan sjön Låisa och en tjärn. Systemet skär av en moränås som går i nord-sydlig riktning mellan sjöarna.

De registrerade anläggningarna utgörs av elva härdar.

5.2.5. *Gråträsk, Piteå lfs, Norrbotten (fig. 8)*

Metalldepån är belägen vid sjön Tjautjer ca 2 km SSV om Gråträsk by. Fyndet påträffades vid ett gammalt strandhak. Sjön var en gång reglerad av en privat damm för att få tillgång till slättermark. Är idag myrmark med rik moss- och buskvegetation.

Ett undersökningsområde i anslutning till metalldepån och i riktning NNÖ och norr om denna inventerades. Flera boplatssindikerande anläggningar registrerades. Terrängen är kuperad med inslag av sjöar, tjärnar och en del mindre myrstråk. Där lokalerna registrerades består vegetationen av barrskog av lavrystyp.

Fig. 7. Seitaure. Översiktskarta över de inventerade områdena med registrerade lokaler.
Skala 1:50 000.

Två andra områden utsågs också för inventering. Ett område är beläget ca 2 km väster om metalldepån, vid sjöarna Stor Lappträsket och Lill Lappträsket. Här registrerades inga lokaler. Undersökningsområdet är till stora delar stört av markplöjning. Vegetationen utgörs av barrskog av lavrityp. Det andra området är beläget 5 km SSÖ om metalldepån, öster om Långtjärn, norr och öst om Arvträsket. Här hittades flera anläggningar. Terrängen är flack med inslag av högre moränkullar och små myrstråk. Vegetationen består av barrskog av lavrityp.

De registrerade anläggningarna utgörs av tio härdar, tre kokgropar varav en är osäker samt fem fångstgropar.

5.2.6. *Vindelgransele, Lycksele sn, Lappland (fig. 9-11)*

Metalldepån är belägen på en utskjutande udde från Vindelälvens västra strand. Udden kallas Björkfallsudden och sträcker sig i SSÖ riktning. Nära uddens SSÖ spets ligger platsen för fyndet. Udden är starkt påverkad av odlingsverksamhet som sedan ett antal år är nedlagd. Vid inventeringstillfället växte en tät buskvegetation på udden.

Ett undersökningsområde beläget i anslutning till metalldepån inventerades. Det koncentrerades till västra sidan av Vindelälven och till Lappvallheden öster om metalldepån på östra sidan av älven. Den västra sidan präglas av flackare partier med inslag av mindre moränåsar och ställvis branta strandhak intill älven. Inventeringsområdet öster om älven är flackt och även här är områden med höga strandhak. Ett flertal lokaler registrerades på ömse sidor om älven. Vegetationen utgörs av barrskog av lavrityp.

I en gammal tidningsartikel fanns uppgifter om att ett antal gravar påträffats vid Grundfors 7 km SSÖ om Vindelgransele. I artikeln fanns ett foto publicerat. Av fotot gick det att konstatera att gravarna var härdar. Därför inventerades ett område SSÖ om byn Grundfors. Inom undersökningsområdet registrerades ett flertal boplotsindikerande anläggningar. Anläggningarna är belägna på en hög moränås öster om Vindelälven. Vegetationen utgörs av barrskog av lavrityp.

De registrerade anläggningarna utgörs av 22 härdar samt en kokgrop.

5.2.7. *Bäksjö, Vilhelmina sn, Lappland*

Metalldepån är belägen i västra delen av Bäksjön på en smal moränås som utgör strandlinjen. I väster är åsen omgiven av myrmark. I norr begränsas den av en grävd kanal för en båtlänning.

Bäksjön är omgiven av stora myrstråk och vegetationen utgörs av ett väl slutet fältskikt med främst mossor och bärris samt tät barrskog. Detta försvårade inventeringen avsevärt. Flera undersökningsområden provades men fick överges p.g.a. svårinventerad terräng. Emellertid gjorde ett tips från informanten Sixten Filipsson att en lokal registrerades på norra sidan av Bäksjön på en plats som lokalt kallas "lappvallen".

Lappvall, utsträckning ca 50x60 m (Ö-V). Vid en förhöjning, 10x10 m, i centrum av lappvallen framkom vid provstick ett 0,15 m tjockt kulturlager med inslag av kol och eldpåverkad jord.

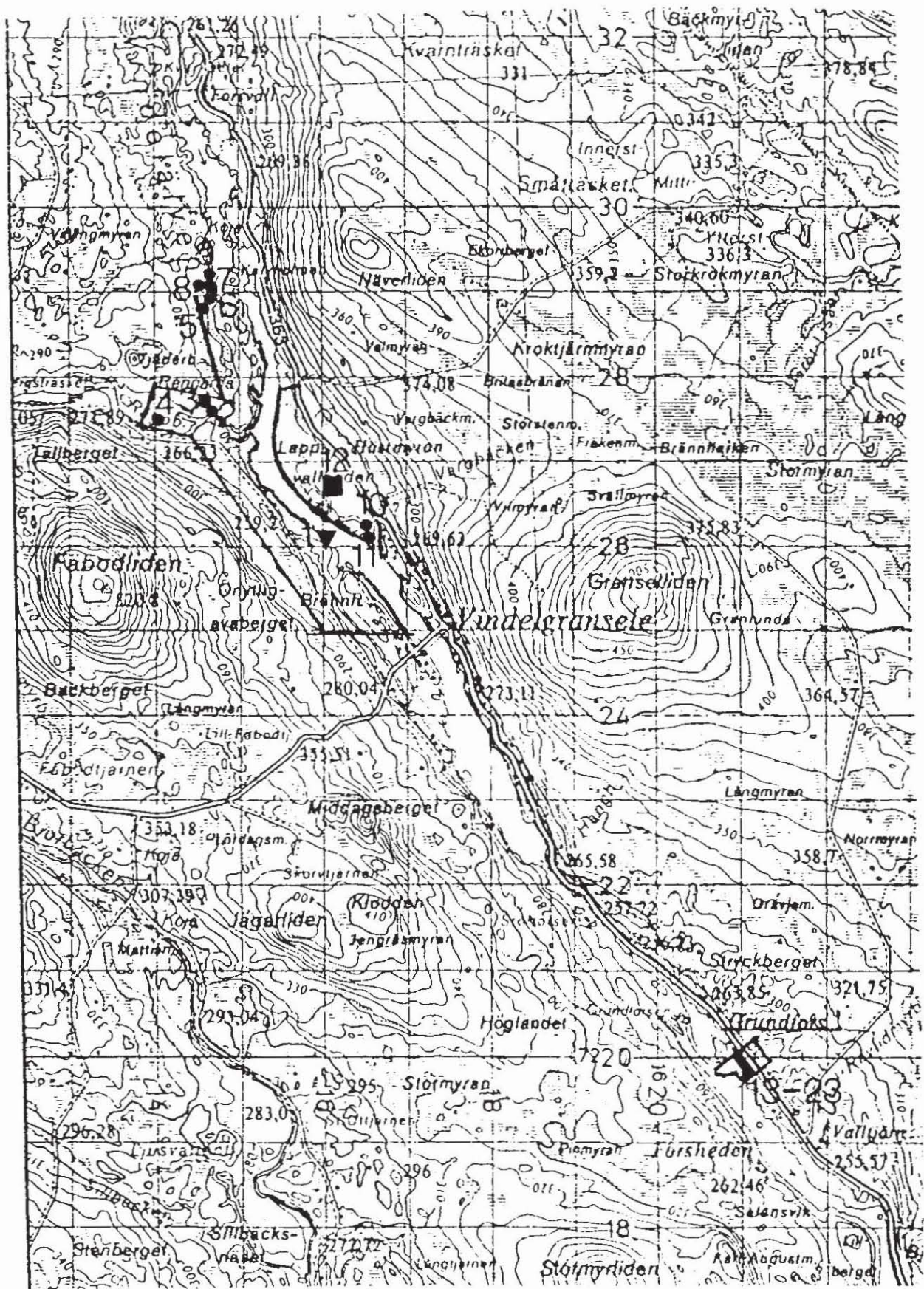

Fig. 9. Vindelgränsele. Översiktskarta över de inventerade områdena med registrerade lokaler. Skala 1:100 000.

Fig. 10. Udden där metalldepån vid Vindelgransele påträffades, från SV. Foto S.-D. Hedman 1987.

Fig. 11. Vindelgransele. Vy över lokalen vid Grundfors, från NV. Foto S.-D. Hedman 1987.

6. Tolkning

6.1. Härdarnas typer

Härdarna är den vanligaste anläggningen på boplatserna. De kan indelas i olika typer beroende på form, storlek och konstruktion. Ibland är härddypen osäker eller obestämbar p.g.a. vegetationen.

Tabell 2. Härdtyper.

Form	Stenpackning	Ställvis stenpackning	Ej stenpackning
Oval	19	5	6
Närmast oval	12	4	1
Rektangulär	2	-	-
Närmast rekt.	5	3	-
Närmast triang.	1	-	-

Härdarnas storlek varierar inom respektive undersökningsområde, t.ex. i Vindelgransele mellan extremerna 0,85-1,5 m i längd och 0,7-1,05 m i bredd. Vid en jämförelse mellan de olika lokalerna, så konstateras att härdar med oval form med stenpackning samt närmast ovala med stenpackning dominerar. Så är även fallet vid Rackträsk. Här är den ovala härden med stenpackning vanligast (Bergman 1988). Variationen i storlek visar ett likartat förhållande i Rackträskområdet och de sex undersökningsområdena. Dateringarna från Rackträsk tyder på att ett flertal av härdarna inom de områden jag inventerat kan tillhöra vikingatid.

Härdar med en större plan sten på ena kortsidan brukar anges som samiska. Etnologiska paralleller finns till den samiska arran, som kan ha en större uppställningssten vid ena kortsidan. Den samiska arran brukar också anges som en lagd oval stenring utan stenpackning och dateras till 1600-tal och framåt (Mulk 1983). Härdar med en större sten vid ena kortsidan påträffades vid:

Saivo, fyra härdar:

Oval, 1,05-0,7 m, ej stenpackning.

Närmast rektangulär, 1,25x1,0 m, stenpackning.

Närmast rektangulär, 1,1x0,8 m, stenpackning.

Närmast oval, 0,9x0,8 m, ställvis stenpackning.

Seitaure, två härdar:

Närmast oval, 1,35x0,8 m, ställvis stenpackning.

Närmast oval, 1,0x0,7 m, ställvis stenpackning.

Unna Saiva, en härd:

Oval, 1,55 x 1,1 m, ställvis stenpackning.

Gråträsk, en härd:

Oval, 1,1 x 0,95 m, stenpackning.

Vindelgransele, en härd:

Närmast oval, 1,2 x 0,9 m, stenpackning.

Härdar med uppställningsstenar påträffades vid Rackträsk, men den konstruktionsdetaljen redovisades ej i rapporterna. Liknande härdar har även påträffats vid Östra Kikkejaur.

6.2. Rumslig spridning

Vid inventeringsarbetet i Rackträskområdet noterades snart att härdarna framträdde i ett visst mönster. Härdarna fördelade sig på ett antal större grupper med 20-50 eldstäder. Inom den större gruppen förekom i sin tur mindre grupper med 3-5 härdar (Bergman 1988). De arkeologiska undersökningarna vid Östra Kikkejaur var inriktade på utgrävningar. En mindre inventering utfördes emellertid vid undersökningsområdet 1986 och de härdar som registrerades hade en liknande rumslig spridning som vid Rackträsk. Hur uppträder då de nu registrerade härdarna inom respektive undersökningsområde?

Vid *Saivo* är härdarna fördelade på fyra grupper inom det inventerade området. Grupperna består av 3-4 härdar. Inom respektive grupp varierar härdtyperna.

Vid *Atjekåive* registrerades sju härdar, alla belägna intill en tjärn. De sju härdarna utgör en grupp. Inom gruppen visar härdarna sådana olikheter att det ej går att påstå att de är samtida om den morfologiska skillnaden är ett tecken på att härdtypen förändras över tiden. Skillnaden i härdtyper kan också bero på olika funktion hos härdarna. Två samtida härdar kan vara morfologiskt olika p.g.a. skilda funktioner.

De inventerade områdena vid *Seitaure* visar två mönster av rumslig spridning. I området SÖ om *Seitaure* förekommer de registrerade här-

darna som enstaka anläggningar i terrängen. Det andra området, vid sjön Låisa påvisar det motsatta förhållandet. Här är sex härdar koncentrerade till en grupp. Härdarna bildar ej någon morfologisk enhet, utan de sex härdarna skiljer sig åt i form, storlek och konstruktion.

Inom det område som inventerades tre kilometer söder om *Unna Saiva* gick det att konstatera att härdarna är fördelade på två grupper. En grupp består av fyra härdar och den andra av två härdar samt en kokgrop. Gruppen med fyra härdar är belägen vid en mindre myr och härdarna är av olika typer.

Vid *Gråträsk* noterades ett likartat förhållande. Här uppträder härdarna i fyra grupper. Två grupper består av två härdar och de två övriga innehåller tre härdar. Kokgroparna bildar en egen grupp.

De registrerade härdarna inom undersökningsområdet i anslutning till metalldepån vid *Vindelgransele* består av tre grupper med två till fem härdar. Vid det andra undersökningsområdet, vid Grundfors, 7 km SSÖ om Vindelgransele, registrerades en grupp på elva härdar inom ett 60 x 30 m stort område.

Den rumsliga spridningen av anläggningarna inom undersökningsområdena vid sex av de sju metalldepåerna visade sig väl överensstämma med Rackträsk- och Östra Kikkejaurområdena. Här kommer alltså frågan upp igen: Är det en förändring av härdtypen över tid eller kan några av härdarna vara samtida och funktionen avgörande för härdens typ?

6.3. Topografi och miljö

Alla lokaler som påträffades vid fältinventeringen 1987 är belägna i skogslandet i områden med mindre sjöar, tjärnar samt vid mindre och större myrstråk. Boplatserna ligger på mindre moränhöjder och svagt sluttande moränmark. De påträffades även på utskjutande moränuddar i myrmark samt på avgränsade terrasserings i sluttande moränmark. Bosättningarna registrerades nästan uteslutande i väl-dränerad moränmark där vegetationen utgörs av barrskog av lavristyp. Den här vegetationstypen är framförallt utmärkta renbetesmarker. Andra områden med annan vegetationstyp och topografi testades vid Atjekåive och Gråträsk, men inga boplatssindikerande anläggningar framkom.

Alla lokaler som registrerades vid inventeringen 1987 är således be-

lägna i liknande lokal miljö och i samma topografiska lägen samt har samma vegetationstyp som vid Rackträsk och Östra Kikkejaur.

6.4. Föremål och datering

Då man studerar föremålen i metalldepåerna och dem som påträffats vid undersökningarna vid Rackträsk och Östra Kikkejaur, så kan man konstatera, att det finns samma föremålstyper på boplatserna och i metalldepåerna. Det tyder på att bosättningsmönstret överensstämmer i tid med metalldepåerna.

1. Kallas *järnklyka* (fig. 12) av Serning (1956:83). Den anses vara av samisk härkomst och tillverkning. Järnklykan påträffades i Östra Kikkejaur-området. Tre liknande järnklykor ligger även i metalldepån vid Unna Saiva.

2. *Ryttareldstål* (fig. 13) från Östra Kikkejaur-området. Denna föremålstyp har östligt ursprung. Ryttareldstål finns i de vikingatida fyndmaterialen från Birka och Hedeby. Det östliga ursprunget kan också konstateras vid en jämförelse med fynd nr 8.

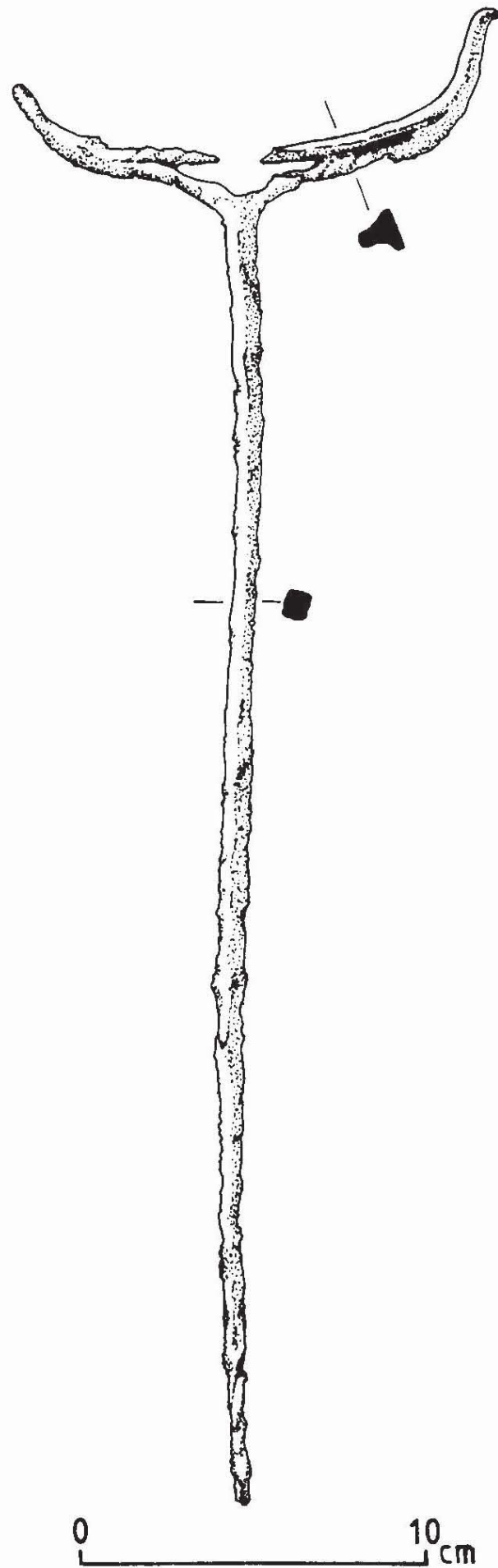
3 och 4. *Bältesbeslag av brons*, (fig. 14) påträffat i Östra Kikkejaur-området vid Kyrktjärn där seminariegrävningen 1986 genomfördes. Fyndplatsen är emellertid ej belägen vid någon anläggning, utan ca 100 m från närmaste boplotsindikerande anläggning. Ursprung och datering osäker.

5. *Yxformigt hänge av tenn-bly* (fig. 15) från Östra Kikkejaur-området (Zachrisson 1984:44). Fyndet gjordes av A. Vesterberg på den boplatz som senare undersöktes vid seminariegrävningen 1986. Typen bedöms vara av samisk tillverkning och finns i metalldepåerna vid Mörträsk, Gråträsk och Unna Saiva (Serning 1956: pl. 20:13, 14, pl. 31:31, 35, pl. 47, pl. 48; Zachrisson 1984:43ff.). De dateras av Serning (1956:68) till 1000-1100-talet och av Zachrisson (1984:44) till 1300-talet.

6. *Yxformigt hänge av kopparbleck* (fig. 15) från boplatz i Rackträsk-området. Typen finns i metalldepåerna Unna Saiva, Rautasjaure och Gråträsk (Serning 1956:59 ff.).

7. *Förgyllt silverlöv* (fig. 15) påträffat på boplatz i Rackträsk-området. Detta är en framträdande samisk smyckeform och finns t.ex. på silverhalskragarna, silverkosor och som hänge på bälten m.m. Datering 1600-1700-talet.

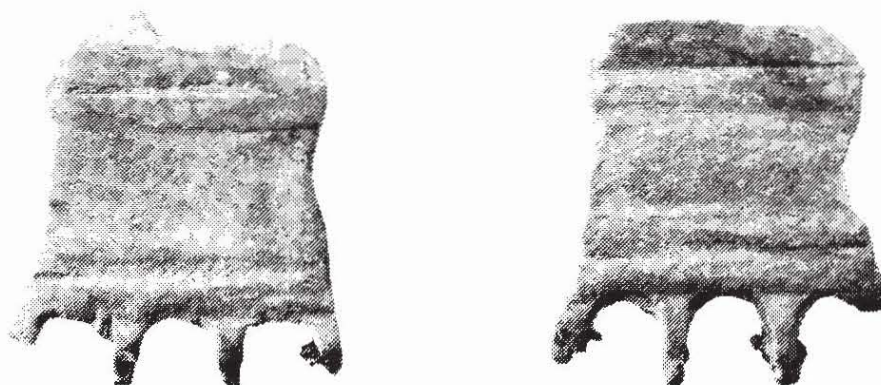

Fig. 12. Järnklyka från Östra Kikkejaur. Silvermuseet, Arjeplog. Teckning av Eva Löfstrand, Arjeplog.

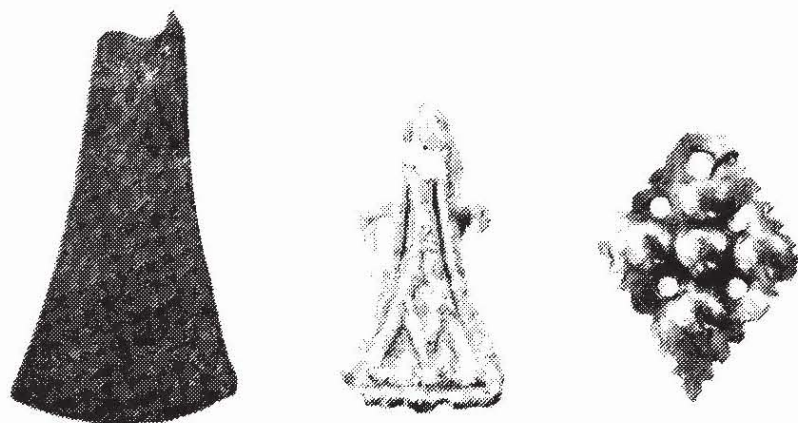

Fig. 13. Ryttareldstål av brons och järn från Östra Kikkejaur. Silvermuseet, Arjeplog.
Foto S.-D. Hedman. Skala 1:1.

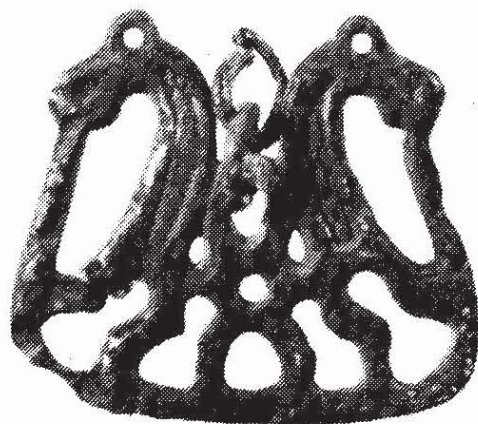

Fig. 14. Två bältebeslag av brons från Kyrktjärn vid Östra Kikkejaur. Silvermuseet, Arjeplog. Foto S.-D. Hedman. Skala 1:1.

Fig. 15. Till vänster ett yxformigt hänge av kopparbleck från Rackträsk; i mitten ett yxformigt hänge av tenn-bly från Östra Kikkejaur; till höger ett förgyllt silverlöv från Rackträsk. Silver museet, Arjeplog. Foto S.-D. Hedman. Skala 1:1.

Fig. 16. Kedjehållare av brons från Rackträsk. Silvermuseet, Arjeplog. Foto S.-D. Hedman. Skala 1:1.

8. *Kedjehållare av brons* (fig. 16), påträffad på boplatz vid Rackträsk. Den här östliga föremålstypen finns bl. a. i Mörträsk-fyndet och dateras till 1100-1300-talet (Zachrisson 1984:30f.).

9. Fragment av *dubbelskalig oval spännbuckla* (fig. 17), boplatzfynd från Rackträsk-området. Två ovala spännbucklor finns i Gråträsk-fyndet. De är av en östlig typ och dateras till 1000-talet (Serning 1956: pl. 36:1, 2). Den fragmentariska spännbucklan vid Rackträsk är av skandinavisk typ och dateras till 900-talet (Bergman 1988:136 ff., härd 18, fig. 4). I metalldepån vid Vindelgransele är två fragment från ovala spännbucklor kända. De är av skandinavisk typ och dateras till 900-talet (Serning 1956:21).

De redovisade föremålen är några exempel på att ett samband i tid råder mellan de samiska metalldepåerna och boplatserna vid Rackträsk och Östra Kikkejaur. Om föremålen betraktas ur etnisk synpunkt, så är sannolikheten stor att boplatserna är spår efter den samiska kulturen.

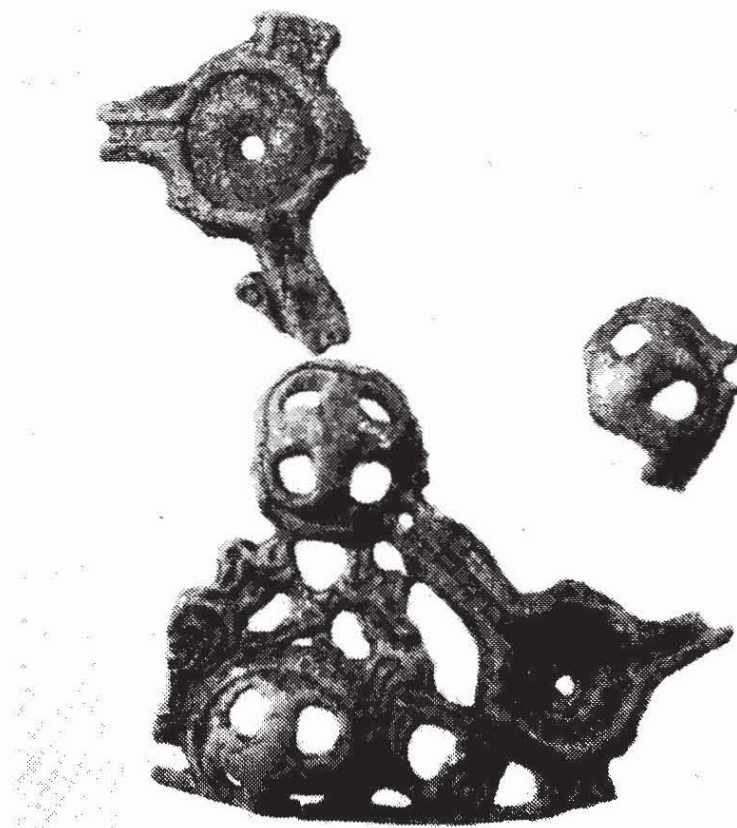

Fig. 17. Fragment av dubbelskalig oval spännbuckla från Rackträsk. Silvermuseet, Arjeplog. Foto S.-D. Hedman. Skala 1:1.

7. Slutsats

De samiska metalldepåerna har oftast betraktats som isolerade fyndkomplex. Undersökningarna vid Rackträsk och Östra Kikkejaur har emellertid visat på ett bosättningsmönster som infaller under samma tidsperiod som metalldepåerna. För att koppla samman de två fyndgrupperna har jag i problemställningen angett kriterier som måste uppfyllas för att ett samband ska föreligga. Det gäller bosättningsmönstret, det rumsliga sambandet och indikationer på samband i tid.

Den fältinventering jag genomförde 1987 resulterade i att boplatser registrerades vid alla de sju utvalda metalldepåerna. För att ett samband mellan de påträffade boplatserna och bosättningsmönstret vid Rackträsk och Östra Kikkejaur skulle föreligga angavs tre villkor. De tre villkoren uppfylldes vid sex av metalldepåerna. Där finns samma bosättningsmönster som vid Rackträsk och Östra Kikkejaur.

Vad gäller anknytningen i tid mellan det iakttagna bosättningsmönstret vid Rackträsk och Östra Kikkejaur och de samiska metalldepåerna, så har påvisats att ett flertal av fyndtyperna från Rackträsk och Östra Kikkejaur även finns i fyndmaterialet från metalldepåerna. Den andra indikationen på samband i tid är de fem ^{14}C -daterade härdarna från Rackträsk, varav minst fyra har en datering från samma tidsperiod som metalldepåerna.

Inga dateringar är emellertid ännu gjorda på de anläggningar som påträffades vid inventeringen 1987, så det går inte att säga att just de boplatser som registrerades är samtida med metalldepån ifråga. Det får kommande arkeologiska undersökningar utvisa. Vad som emellertid är en indikation på samtidighet är att det bosättningsmönster, som noterats vid Rackträsk och Östra Kikkejaur och som dateras till vikingatid och medeltid, även finns i anslutning till metalldepåerna. Det gör sannolikheten stor att de boplatser, som registrerades vid 1987 års inventering, helt eller delvis är samtida med metalldepåerna.

Det var små områden som fältinventerades 1987 och skulle en intensivare och större upplagd inventering genomföras vid de aktuella metalldepåerna, så skulle förmodligen ett stort antal nya boplatser framkomma. Det visar erfarenheten från Rackträsk-undersökningarna samt de inventeringar som Nordarkeologi genomförde i Arvidsjaur socken.

Det iakttagna sambandet mellan boplatserna och metalldepåerna i tid, rumslig spridning och den sannolika etniska tillhörigheten gör, att

de två fyndkomplexen kan betraktas som ingående i ett samiskt kulturlandskap. I kulturlandskapet skulle bosättningsmönstret visa på den ekonomi och det resursutnyttjande som dominerade i övre Norrlands inland under vikingatiden och den äldre medeltiden i det samiska fångst- och jägarsamhället. I den ekonomin ingår de samiska metalldepåerna och står då för den religiösa föreställningsvärlden.

I uppsatsen har påvisats ett samband mellan de samiska metalldepåerna och boplatser under ifrågavarande tid. Det innebär att de två fyndkomplexen ej bör eller ska studeras oberoende av varandra. Forskningsprojektet kommer att fortsätta de närmaste åren.

LITTERATUR

- Baudou, E. och Nejati, M. (red.) 1981. Luleälvsymposiet 1–3 juni 1981. *Skrifter från Luleälvprojektet 1*. Umeå.
- Baudou, E. och Nejati, M. (red.) 1982. Luleälvresan 14–16 juni 1982. *Skrifter från Luleälvprojektet 2*. Umeå.
- Bergman, I. 1987. De arkeologiska undersökningarna vid Rackträsk-Dellaure. *Norrbottnen* 1987:98–109. Luleå.
- Bergman, I. 1988. Det samiska boplatsskomplexet vid Rackträsk, Arjeplog. *Arkeologi i norr* 1 1988:129–143. Umeå.
- Christiansson, H. och Wigenstam, H. 1980. Nordarkeologiprojektets Arvidsjaurinventering. *Fornvännen* 75:163–169.
- Fjellström, Ph. 1962. *Lapskt silver. Studier över en föremålsgrupp och dess ställning inom lapskt kulturliv*. Stockholm.
- Forsberg, L. 1985. *Site Variability and Settlement Patterns. An analysis of the Hunter-Gatherer Settlement System in the Lule River Valley, 1500 B.C.-B.C./A.D.* Archaeology and Environment 5. Umeå.
- Forsberg, L. 1988. Bosättningsmönster vid Lule och Ume älv under bronsålder och förromersk järnålder. *Arkeologi i norr* 1 1988:51–101. Umeå.
- Hallström, G. 1932. Lapska offerplatser. *Arkeologiska studier tillägnade H.K.K. Kronprins Gustaf Adolf*: 111–131. Utgiven av Svenska fornminnesföreningen, Stockholm.
- Hvarfner, H. 1957. Endast före eller även under järnåldern? Om det norrländska inlandets stenålderskultur. *Västerbotten* 38:70–115. Umeå.
- Kjellström, R. 1983. Staloproblemet i samisk historia. *Folk og ressurser i nord. Foredrag fra symposium om midt- och nordskandinavisk kultur vid Universitetet i Trondheim, Norges Laererhøgskole 21–23 juni 1982*:213–235. Trondheim.
- Manker, E. 1957. *Lapparnas heliga ställen. Kultplatser och offerkult i belysning av Nordiska Museets och landsantikvariernas fältundersökningar*. Acta Lapponica XIII. Stockholm.
- Manker, E. 1960. *Fångstgropar och stalotomter. Kulturlämningar från lapsk forntid*. Acta Lapponica XV. Stockholm.

- Mulk, I.-M. 1983. Samiska vinterbycentra inom Lule älvdal, *LASTA* 1:89–113. Umeå.
- Serning, I. 1956. *Lapska offerplatsfynd från järnålder och medeltid i de svenska lappmarkerna*. Acta Lapponica XI. Stockholm.
- Serning, I. 1970. Offerplatser, boplatser eller handelsdepåer? *Norrboten* 1970:69–77. Luleå.
- Zachrisson, I. 1976. *Lapps and Scandinavians. Archaeological Finds from Northern Sweden*. Early Norrland 10. Stockholm.
- Zachrisson, I. 1984. *De samiska metalldepåerna år 1000–1350 i ljuset av fyndet från Mörtträsk, Lappland*. Archaeology and Environment 3. Umeå.

RAPPORTER, OPUBLICERADE

- Bergman, I. 1985a. *Rapport över arkeologiska undersökningar vid Rackträsk, Arjeplogs sn, La, 1985*. Institutionen för arkeologi, Umeå universitet.
- Bergman, I. 1985b. *Rapport över arkeologiska inventeringar och undersökningar vid Rackträsk, Arjeplogs sn, La, 1985*. Institutionen för arkeologi, Umeå universitet.
- Bergman Hennix, I. 1984. *Rapport över arkeologiska inventeringar vid Rackträsk, Arjeplogs sn, La, 1984*. Institutionen för arkeologi, Umeå universitet.
- Hedman, S.-D. 1987. *Rapport över arkeologiska inventeringar av offerplatsmiljö och boplatsermiljö i övre Norrlands inland*. Institutionen för arkeologi, Umeå universitet.
- Liedgren, L. 1986. *Rapport över arkeologiska inventeringar och undersökningar i Serrejaur och N Holmnäs, Arvidsjaur sn, Lappland, 1986*. Institutionen för arkeologi, Umeå universitet.
- Mulk, I.-M. 1985. *Arkeologisk undersökning vid Guoronjarka, Östra Kikkejaur, Åby älv, Arvidsjaur sn, Lappland*. Institutionen för arkeologi, Umeå universitet.
- Wallerström, Th. 1977. *Rapport. Stormattaure & G:a Mattaureälven, allmänningsskogen 1:1, Arjeplog sn, Lappland*. Läns museet, Luleå.
- Walukiewicz, U. 1984. *Rapport. Fornlämning 408. Ö. Uddjaur 1:1, Arjeplogs sn, Lappland*. Läns museet, Luleå.